

EGY „TULAJDONOSI” SZOCIOGRÁFIA

A budapesti *Tekintet* című folyóirat 1995. évi 5–6. számában Kelecsényi Lászlónak, az elfeledett irodalmi szövegek lelkes felfedezőjének és újraközlőjének bevezetésével *Az ötvenes Budapest regényei* címen Krúdy Gyula álnéven írott „szociotárcái” jelentek meg. S mert karakterüket tekintve ezek a „szociotárcák” beilleszthetők a szociográfiáknak abba a sorába, amelyekről hétről hétre beszéltünk, alkalmasnak látszik, hogy a szociográfiák fölött tartott szemlénk első körének záróírásában éppen ezzel a frissen szemünk elé került Krúdy-művel foglalkozzunk.

Szokatlanságot észlel az, aki Krúdy Gyula eme írását olvassa. A cím is ilyen, noha a Krúdy műveit olvasók fülében ismerősen cseng. Írt ő regényt *Budapest vőlegénye* címmel is. *De Pesti levelek* címen cikksorozata ment éppen 1922-ben a lapokban! Szokatlan, mert egyszer használt az írói álneve, a nagyon is rá valló „Régi ablakok alatt sétáló” aláírása. Leginkább pedig a szociográfiai szándékok az igencsak feltűnőek, s a Krúdy-szöveg újrakiadója is tűnődik, honnan ez a szokatlan karakterű mű Krúdy Gyula rop-

pant gazdag és változatos életművében. Ő a *Hét bagoly* című regényére mutat, mondván, hogy talán annak melléktermékeként született meg. Valószínűleg nem alaptalanul, ha a *Hét bagoly*ról az első recenziók szeptemberben jelentek meg, az előttünk fekvő cikksorozat pedig július 16-án kezdődött és augusztus 6-án fejeződött be.

Keletkezésük magyarázatát az 1922-es cikkeiben lehetjük fel, és ezek tükrében valóban egy jószerevével ismeretlen író arca néz ránk. Az indulatos és a hidegen tárgyilagos, aki a nagyvárosi élet pulzusát számlálja. 1992. január 1-jén *Szegények naptára* címen jelenik meg cikke. A szegénységről beszélt. Nincs tehát szó álmodokról, de annál inkább az élet nyomorúságáról. Ami riasztó lehetett, az a cikk zárómondata: „Még mindig nincs naptára a koldusok országának, Magyarországnak, amelyben meglássuk valódi arculatunkat.” Aztán cikket írt a „bús szemek városáról”, amely ismét csak Pest. A bevezetőben nagy lélegzetű tiráda az 1914 előtti pesti szemekről, amelyekből a legtöbb sötét szenvedély „úgy kikönyökölt”, mint „a veres lámpás az éjszakából”. Az 1920-as évek elején a pesti szemek alázatosak, megtörtek, fátyolosak, zavarodottak, „ijedelmekkel teliek”. De Dickens tollára méltónak Krúdy a lakáskérdést tartja a *Témák a pesti Boz részére* című cikkében (1992. május 7.), amelyből szinte közvetlenül az író szociográfiájához juthatunk el. Ám a magyar Dickens még a lakók és lakást keresők iránt érdeklődik: „Egy bírótól hallottam, aki a lakásügyekben tesz igazságot, hogy képzelhetetlen eldurvulást vitt véghez a huszadik század kultúráját kóstitott emberiségében a lakásínség . . . A durvaságnak, a közönségségnak, az agyafúrtságnak, a hazudozásnak nagy gyűjteménye a pesti lakáshivatal irattára. Itt van a csodálatos, riasztó emberi dokumentum, amit az emberek tenni tudnak azért, hogy lakáshoz jussanak.”

A nyári cikksorozat a bérháztulajdonosok leírását adja. Valóban „tulajdonosi szociográfiát” írt Krúdy Gyula. S mily pedáns figyelemmel, tárgyra összpontosított írói-leírói fegyelemmel! Ha azt nézzük, egyedülálló művével állunk szemben. Ebben a képzelet nem kapott feladatot, annál inkább a számbavevés, a tárgyilagos

helyzettudósítás. Íme a fejezetcímek: *A régi Szervita-tér és lakói; Hol vettünk kedvesünknek cipőt?; Kiadó lakás; Az eladó lányok háza.* Ismeretlen nevű polgárasszonyok, jól csengő nemesi nevek bírják a többemeletes bérházakat-palotákat. A lakók pedig kereskedők, iparosok, orvosok többek között. Nevezetes férfiak nevét is emlegeti, így Csemegi Károlyét, a „törvénytudót”, Apponyi Albertét, amikor még „garzon ember volt”, s kis barátnői a környék virágüzleteiből kerültek ki, Darányi Ignácét, aki majd miniszter lesz, Degré Alajosét, az íróét, egy bekezdésben pedig a következő nagy neveket találjuk: Than Mór „akadémiai festész”, Eötvös Lóránt báró, aki egy ház „teljes második emeletéért 1200 forintot fizetett”, Ybl Miklós, akinek hat szobáért ugyancsak 1200 forintot kellett fizetnie. De olvassunk bele a Krúdy-szociográfiába:

„A Belvárosban a 441-es számú háztelket már hivatalosan is Szervita-tér 3-as számú háznak kezdik írni, és a kétemeletes ház tulajdonosnője Frivaldszky-Schäffer Anna asszony. A koros hölgy, akinek reszketeg kézírását legfeljebb egypár adóbevallási íven lelhettük (nem pedig levelek alatt, amely leveleket a szívészélütéses majór elfelejtett elégetni), nagyon ritkán hagyta el első emeleti ötszobás lakását. Nehéz brokátok fedik el az ablakokat az utcai részben. Egy kakadu kiáltását hallani 1877-ben az emeletről, amely kakadu 1878-ban elrepült egy óvatlan pillanatban és Frivaldszky-Schäffer Anna halála napjáig szidja Nedelko Dömét, az ötös szám alatt lakó fogorvost, aki véleménye szerint a kakadut elcsábította. A gazdag asszony jóformán senkivel sem érintkezik. Ajtaja mindig zárva, mert az emberek gonoszak és tolakodók. Olykor kackiás »gavarok« húzzák meg a réz oroszlánfejet a csengettyű végén . . . 11.090 forintot jövedelmez a Pest legforgalmasabb pontján lévő kétemeletes ház. Maruszig Franz a háztulajdonosnő udvari szobácskájában üti fel az álló íróasztalt, amelynél a házbér-nyugtákat idejében kiállítja, megbeszéli a házmesterváltozásokat. Mert a lakók a Frivaldszky-házhoz hasonló házakban nemigen szoktak változni, legfeljebb a temetőbe mennek . . .”

Jellemek és sorsok arcképcsarnoka ez a szociográfia, a műfaj egyik lehetséges változataként.